

Ung ved grænsen

Tage Mortensen

Ung ved grænsen

**Grænseforeningens
årbog 1973**

Grænseforeningens årbøger:

1967: DANSK I SYDSLESVIG

1968: NORDISK I SYDSLESVIG

1969: DANMARKS FØRSTE STORBY

1970: 50 ÅR MED DANMARK

1971: VORE FRISISKE NABOER

1972: GRÆNSELANDET OG EUROPA

Grænseforeningens årbog 1973:

UNG VED GRÆNSEN

Redaktion: *Tage Mortensen*

Medarbejdere fra Nordslesvig:

Landmand *Claus Christensen*, Lavensby

HF-elev *Lis Høgh Olesen*, Sønderborg,

Lærerstuderende *Per Rosenberg*, Haderslev

Medarbejdere fra Sydslesvig:

Formand for Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger, skoleleder *Heinrich Schultz*, Garding

Landmand *Frede Andresen*, Agtrup,

Lærerstuderende *Birte Jannsen*, Harreslev

Grænselandets problematik:

Erik Haunstrup Clemmensen

Fotos: *Fr. Jessen*

Copyright: Grænseforeningen

Tryk: Fair-Print AS, Roskilde

INTRODUKTION

I 1973 har Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger bestået i 50 år. Derfor er det grænse-landets ungdom, der præger Grænseforeningens årbog i år. Om det danske ungdomsarbejde i Sydslesvig gennem de 50 år og målsætningen for arbejdet nu fortæller organisationens landsformand, skoleleder Heinrich Schultz, 34, Garding danske privatskole, i årbogens indledende kapitel.

Men derefter har årbogens redaktion fundet det rigtigt og hensigtsmæssigt at forlade det organiserede arbejde og give ordet til et udsnit af den danske ungdom, som i dag lever i grænselandet – under andre forhold end generationerne forud for den og derfor ganske naturligt med andre problemer, med andre interesser og i mange henseender med et andet syn end forældre og bedsteforældre.

Generationsforskellen er lige så udtalt i grænselandet som andre steder i Danmark, i Tyskland og overalt i verden. Men meget mærk-

bar i overvejelser og konklusioner er også for denne nye, unge generation grænsens umiddelbare nærhed og hvad deraf følger, både nationalt og kulturelt. De er som generationerne forud for dem grænselandsmennesker. Det kan de ikke løbe fra og ønsker det heller ikke.

Tre unge sydslesvigere og tre unge nord-slesvigere blev udvalgt efter forskellige kriterier som typiske for deres aldersgruppe. De præsenterer deres synspunkter og diskuterer dem indbyrdes i denne årbog. De er i alderen mellem 19 og 23 år, to unge piger og fire unge mænd. To har tilknytning til landbrugserhvervet, én til håndværk. To er under videregående uddannelse med undervisning som fag og én har godt et år bag sig i Højere Forberedelsesskole. En enkelt af dem er personligt engageret i nationalt dansk ungdomsarbejde. De øvrige fem er hverken mere eller mindre engagerede i nationale problemer end grænselandets ungdom iøvrigt er, differentieret efter hjemlig indstilling og det miljø, hvori de er opvokset.

Tilsammen skulle de unge deltagere fra begge sider af grænsen give et dækkende billede af den danske grænselands-ungdom, der som tredje generation kun kender afstemningstiden i 1920, Hitler-Tyskland i 1930'erne og krig, besættelse, befrielse og nationalitetskamp i 1940'erne og 1950'erne som historie, der vel vedkommer dem på grund af slægt og hjemstavn, men som alligevel er dem personligt uvedkommende, og som derfor kun i meget begrænset grad påvirker deres indstilling til nutid og fremtid.

Og dermed overlader vi ordet til UNGE VED GRÆNSEN.

Tage Mortensen.

HEINRICH SCHULTZ,
leder af den danske privatskole i Garding i
Ejdersted, formand for Sydslesvigs danske
Ungdomsforeninger, 34 år.

FODBOLD PÅ DANSK

SdU – Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger – fylder 50 år. I den anledning står denne lille bog i ungdommens tegn. Det er jeg som formand for SdU, ikke bare glad, men også taknemmelig for.

Jeg skal indledningsvis bestræbe mig på at give Dem en orientering om den første tid her-nede, en lille og meget kortfattet historisk redegørelse, dernæst fortælle Dem om vort arbejde i dag, samt prøve på at tegne et billede af vort arbejde i de kommende år.

Den 28. september 1923 besluttede formændene for de dengang eksisterende ungdoms-

foreninger, nemlig skoleinspektøren J. K. Petersen, Flensborg, Fr. Mommsen, Harreslev, S. Olsen fra »Ydun« og M. Andresen fra elevforeningen, at oprette »De mellemslesvigske Ungdomsforeninger«, som SdU kom til at hedde til man afholdt det første sendemandsmøde. Dette havde man den 3. februar 1924, og man ændrede navnet til »De Sydslesvigske Ungdomsforeninger«. Dette navn bibeholdtes så helt op til hovedsendemandsmødet den 13. april 1947, hvor man tog navneforandring fra DsU til Sydslesvigske danske Ungdomsforeninger.

Det er måske ikke altid lige let at læse historie, men når man tænker på vort navn og ser på dets ganske små forandringer i relation til den tid, de sker i, så er det nu et ganske slående tegn på vores historie hernede.

Starten til vort ungdomsarbejde lå noget før. Vi kan gå så langt tilbage som til 1880'erne, hvor det første ungdomsarbejde i det hele taget begynder at røre på sig. Dette er højskolerne og skytte- og gymnastikbevægelsens store fortjeneste, bl.a.

Kontakten sydpå skabtes ikke mindst gennem Askov folkehøjskole, og i tiden 1903–12 rørte det første aktive ungdomsarbejde sig i »Ydun« og »Borgerforeningen« i Flensborg. Man havde aktiviteter som amatørteater, gymnastik og mødeliv i det omfang, man fra tysk side ville tillade det. Dette var begyndelsen, ikke mindst manifesteret ved, at vi i året 1912 fik den første danske ungdomsforening i Sydslesvig, der kom til at hedde »Ungdoms- og foredragsforeningen for Flensborg og Omegn«. Verdenskrigen – den første – satte en stopper for videre udfoldelse, men allerede i 1919 var »Flensborg Ungdomsforening«, som den nu

hed, begyndt igen. Man startede med 22 medlemmer, men året efter – i 1920 – var man oppe på ca. 400.

Afstemningen i 1920 førte ikke til noget afbræk i arbejdet. Skuffelsen over resultatet var stor, men ser man vore gamle protokoller igen, fornemmer man ligefrem, hvordan man ved at gå aktivt ind for ungdomsarbejdet – og jo ikke bare for det – har »arbejdet« sig igen skuffelsen. I tyverne sluttede flere og flere sig til ungdomsarbejdet og som udtryk for dette oprettedes nye foreninger. Som nogle af de første kan jeg nævne: »Dansk Gymnastikforening Flensborg« (9.11.23), »Slesvig Ungdomsforening« (18.12.23) og ikke mindst »Hareslev Ungdomsforening« (11.12.21), der kom til at stå som en af de stærkeste bastioner for dansk ungdomsarbejde.

I den følgende tid og især i trediverne udvikledes og udvidedes det danske ungdomsarbejde. Jeg vil i den forbindelse nøjes med at give et enkelt slående billede fra nazi-tiden. I de første 5 Hitlerår steg medlemstallet fra 603 til 904 medlemmer. Når man tænker på de konsekvenser et skridt ind i det danske ungdomsarbejde betød for medlemmerne, så har SdU en meget sund rod og stamme.

For at blive ved dette lille billede – og for ikke at komme til at svælge i den dystre tid, som slutningen af trediverne og begyndelsen af fyrrerne jo var –, vil jeg temmelig brat gå over til bladene: SdU i dag.

Vi har 7.720 medlemmer fordelt over 63 enkeltforeninger. Medlemstallet og antallet af foreninger kan svinge en smule, men hvad antallet af medlemmer angår, holder dette sig konstant omkring de 7.500. Vi har været lige

over 8.000 og ikke under 7.000 igennem de senere år. Jeg tager dette som udtryk for, at det danske ungdomsarbejde har fundet sin faste og betydningsfulde plads i det danske arbejde i Sydslesvig. Vore aktiviteter er mangfoldige og omfatter alt det (næsten da), hvad man i disse år kan drive af ungdomsarbejde.

Sådan som dette ligger i dag, vil jeg ikke undlade at nævne, at de fleste aktiviteter foregår på det mere idrætslige plan. Hvad dette skyldes, skal jeg ikke her prøve på at forklare. Det er jo ikke noget særligt sydslesvigsk problem som sådant, skønt jeg som en af de første vil indrømme, at det nemt kan blive til et sydslesvigsk problem.

Af den grund er vi også glade for, at vi har et kulturelt ungdomsarbejde igang, bl.a. i form af amatørteater. Men også vore 10 fritidshjem ser jeg som et meget stort aktiv for vort danske ungdomsarbejde på det plan.

Jeg kan i denne forbindelse ikke lade være med at komme ind på det for mange problematiske forhold, der ligger i uligevægten mellem det idrætslige og kulturelle arbejde hos os. Jeg har allerede nævnt, at det for øjeblikket er tidens tegn, at ungdommen i overvejende grad mere beskæftiger sig med de idrætslige aktiviteter end med de kulturelle. Vi kan høre det mange gange hos os i dag. Eksemplet hentet fra fodboldens verden er nærmest klassisk allerede: »Man kan ikke spille fodbold på dansk«. »Jeg tror fuldt og fast på, at man kan spille fodbold på dansk«. Det, det gælder, er jo hverken fodbolden, bordtennisbolden eller alle de andre og mange forskelligartede bolde, vi har trillende rundt om i vore foreninger. Det gælder simpelthen spørgsmålet om, hvorvidt man skal være i en dansk eller i en tysk forening.

Når man har taget sin beslutning, har man dermed også valgt.

Jeg kan mærke, at jeg allerede er inde på »fremtiden«, så jeg kan fortsætte og sige, hvad jeg mener, at vi bør lægge mere og mere vægt på. I en tid, hvor det ser ud til, at vi alle skal ende med at blive store europæere, må vi gøre vore medlemmer opmærksomme på den forskel, der vitterlig findes mellem dansk og tysk. Efter min mening er denne forskel så stor, at ikke engang det bedst tænkelige økonomiske samarbejde eller endda økonomiske udbytte mellem Danmark og Tyskland vil forandre noget som helst ved dette. Jeg har et stille håb om, at det nærmest endda vil være med til at understrege forskellen.

Jeg skal ikke komme ind på spørgsmålet om EF og Europa. Jeg vil heller ikke give udtryk for, at jeg er en modstander af et fælles Europa. Jeg tror bare ikke, at vi kan nå frem til et sådant Europa, hvis vi ikke allesammen gør os det klart, hvor vi kommer fra, hvilken kultur vi tilhører.

Vi er i den lykkelige situation, at vi befinder os i et grænseland, og vi skal være glade for de brydninger, der på det kulturelle plan opstår af den grund.

Nogen vil måske have svært ved at se de kulturelle brydninger i dag. Men alene den omstændighed, at det kan være et spørgsmål, hvorvidt man nu spiller fodbold på dansk eller tysk, er for mig et typisk udtryk for tingenes tilstand.

Det er mit ønske for vort arbejde fremover, at vi inden for Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger kan være medvirkende til, at alle vore medlemmer tager et ganske klart stand-

punkt i spørgsmålet mellem dansk og tysk kultur.

Og jeg kan til sidst ikke lade være med at nævne den efterhånden lidt vel slidte fodbold igen. Hvis vi til brug for dette arbejde skal slide mange fodbolde – og for den sags skyld alle de andre bolde også – op, så er jeg glad for, at vi kan gøre det i Sydslesvigs danske Ungdomsforeninger.

Heinrich Schultz.

LIS HØGH OLESEN,
2. HF, Sønderborg, 19 år.

FORDOMMENE MÅ UDSLETTES

Ser man blot 20 år tilbage i tiden, må man erkende, at forholdet mellem befolkningerne henholdsvis nord og syd for den dansk-tyske grænse var noget mere anspændt og problematisk end i vore dage. Årsagen til den tids meget kølige atmosfære kan man finde en forklaring på ved at se på følgevirkningerne af mellemkrigstiden og den 2. verdenskrig.

Forholdet har heldigvis ændret sig en hel del, således at det nu virker ret afslappet og venligt. På flere områder er der et nært samarbejde igang mellem de to folkeslag, og der

gøres især en betydelig indsats for at fremme forståelsen mellem de unge i grænselandet. Det kan til eksempel nævnes, at man hvert år sender elever fra Duborgskolen i Flensborg til Sønderborg, hvor de indkvarteres hos nord-slesvigske jævnaldrende. Besøget plejer at være en stor succes, navnlig da mange af de venskaber, der knyttes ved denne lejlighed, bliver holdt ved lige gennem en lang årrække, måske endda resten af livet.

Trods det meget bedre samarbejde og den større forståelse mellem nord og syd vil der alligevel let opstå visse problemer, som desværre stadig i mange tilfælde skyldes fordomme fra krigens tid. Endnu sidder der i mange mennesker, bevidst eller ubevidst, visse minder om de menneskeliv og ødelæggelser, krigen kostede. Som ung har man ganske vist ikke selv oplevet krigen, men når man er født og vokset op i et såkaldt meget dansk hjem, er det ret vanskeligt at have en fuldkommen naturlig holdning overfor befolkningen syd for grænsen. Af forældre og andre slægtninge har man gennem hele sin barndom fået fortalt om krigen og dens følger og har efterhånden, uden selv at ville det, fået en smule antipati for befolkningen i Sydslesvig og det øvrige Tyskland. Den kommende generation bliver sandsynligvis helt fri for alle de gamle fordomme, og først til den tid er der mulighed for et virkeligt godt og venskabeligt forhold, samt et udbytterigt samarbejde.

Naturligvis er det forkert at sige, at alle problemer skyldes krigens psykiske virkninger på folk. Forskelle i mentalitet, kultur og sprog er alt sammen faktorer, der spiller ind, og som ikke nødvendigvis behøver, men som kan skabe problemer og modsætningsforhold. Sprogpro-

blemet her ved den dansk-tyske grænse kan ikke siges at være af særlig væsentlig karakter, idet man i de danske folkeskoler og på gymnasierne gør en del ud af tyskundervisningen. Af større betydning er uden tvivl den forskel i mentalitet, der ikke kun gør sig gældende i det dansk-tyske grænseland, men overalt hvor to forskellige folkeslag lever tæt op ad hinanden. Man ser næsten tydeligst forskellen i sommermånederne, hvor turismen blomstrer. I forretninger, på campingpladser og forlystelsessteder møder man tyske turister, som ferierer i Danmark. På mange måder afviger deres optræden og væremåde fra vores. Dette oplever man vist bedst, når man tager til Tyskland som dansk turist, idet den såkaldte turistmentalitet gør sig gældende. Opholder man sig derimod i den pågældende befolknings hjemland, får man et billede af livet og mentaliteten i dagligdagen. Man bemærker også, at der er en forskel hvad angår smagen; det gælder næringsmidler, påklædning, boligindretning o.s.v. Det er altså bagateller, som for mange sikkert synes uden betydning, men sammenlagt giver det den forskel, som kan være noget af årsagen til det modsætningsforhold, der trods alt stadig eksisterer.

Efter Danmarks indtræden i EF er det naturligt at stille sig selv spørgsmålet: Bliver forholdet mellem befolkningerne her i grænselandet derved bedre? Det er meget vanskeligt at svare på, navnlig på dette tidlige tidspunkt. Når vi den 1. januar træder ind i de europæiske fællesskaber, er dette nok ikke ensbetydende med, at alle problemer forsvinder. Der vil gå en længere årrække, førend det viser sig, om Danmarks medlemskab af EF styrker samarbejdet og samfølelsen her i grænselandet.

Lis Høgh Olesen.

FREDE ANDRESEN,
landmand, Agtrup i Sydslesvig, 23 år.

RESPEKT FOR STANDPUNKTET

Historien fortæller os, at problemstillingen dansk-tysk her i grænselandet kan spores langt tilbage i tiden. Formodentlig vil dette problem også kunne mærkes fremover, men det må dog siges, at man i de senere år ikke mere har skullet føre en daglig »kamp« for at bekende sig til det danske. Jeg håber, at den næste generation ikke vil føle det som et problem, at den ene er tysk og den anden dansk, især nu hvor Danmark er kommet med i fællesmarkedet, men at vi i stedet må evne at bevare vor egenart som danske og på den

måde aftvinge vore tyske naboer respekt. I det nu følgende vil jeg prøve på at behandle emnet ud fra de erfaringer jeg selv har gjort, først som barn, senere som voksen.

Mit første kendskab til tysk-dansk-problemet gjorde jeg i min skoletid. Den daglige skolevej førte forbi den tyske skole, og her har mine kammerater og jeg tit måttet høre de tyske børn råbe: »Ihr Speck-Dänen!« (I flæskedanskere!) Det endte endda med, at vi måtte cykle en omvej for ikke at få klø af en flok større drenge, indtil vi selv blev så store, at vi kunne forsvare os.

Efter min konfirmation skulle jeg på Berufsschule, en slags erhvervsskole. Mødte man ikke op til den fastsatte dato, hentede politiet én. Jeg var den eneste fra dansk skole, og det fik jeg at føle allerede den første dag. Vore navne blev råbt op, og da det blev min tur, sagde læreren ikke kun navnet, som hos de andre, men »Frede Andresen von der dänischen Schule in Achtrup«. Selvfølgelig blev der lagt særlig tryk på »von der dänischen Schule«. Det var, hvad det var. Værre blev det i regnetimerne. Regning har altid været min stærke side, og de opgaver vi fik her var meget lette. Af samme grund var jeg altid færdig før de andre og sad så og kiggede ud i luften. Læreren spurgte, om jeg var færdig og konstaterede, at de var rigtige. Komisk nok blev jeg beskyldt for at have kigget hos min side-mand og blev derfor flyttet op foran de andre og sat til at regne endnu et sæt opgaver, som også hurtigt var klaret. Det passede ham ikke, men da jeg jo nu ikke mere kunne have skrevet af hos en af de andre, sagde han med et skævt smil til de øvrige i klassen: »Det er også det eneste han kan!« Naturligvis følte jeg mig

meget uretfærdig behandlet, og det er kun en af mange episoder fra erhvervsskolen. Her blev det endnu mere klart for mig, at man ikke kunne forvente samme behandling som de tysksindede. Det skal dog tilføjes, at der vist ikke findes denne forskelsbehandling mere, og hvis, så ikke i den grad.

Igennem mit foreningsarbejde støder jeg også på problemer, særlig med den tyske håndboldforening. Den danske forening har mange muligheder igennem SDU (Sydslesvigs danske ungdomsforeninger) angående turneringer, tilskud, trænere, kurser o.s.v., som naturligvis gør, at vi kan byde vore medlemmer mere end den tyske forening kan. Det resulterer i, at den danske forening lettere får fat i dygtige spillere. Det må desværre indrømmes, at det ikke altid kun er dansksindede. Det er klart, at den tyske forening ikke synes særlig godt om, hvis en dygtig spiller går over til os, og de prøver derfor altid igen at finde ting, som de kan sætte en finger på i håb om, at også andre bliver overbevist om, at den danske forening ikke er det rigtige. Den tyske forening har foreslået, at vi slår os sammen, så vi kan danne flere hold. Det kan vi naturligvis kun gå med til, hvis det er deres forening, som bliver opslugt af vores, og selv om det var tilfældet, ville det nok være en tvivlsom affære, netop fordi det er sundt at bevare en lille smule frontstilling.

Indenfor mit arbejde som landmand kan jeg ikke tale om egentlige problemer på grund af tyske naboer. Takket være dansk konsulentarbejde er vi ofte forud for naboerne med et og andet, og det gør, at man indenfor dette erhverv er fuldt respekteret og accepteret.

Dansk-tysk giftermål er også tit et stort pro-

blem. Vi kan begynde med børnene, skal de i tysk eller dansk børnehave? – Dette spørgsmål løses tit således, at børnene gerne må komme i dansk børnehave, det er billigst og lettest. Hermed er det dog langt fra afgjort, at de også senere skal i dansk skole. Efter min mening en meget inkonsekvent måde at løse tingene på. Andre problemer: Tysk-dansk familie til private fester, tysk eller dansk sprog overfor børnene, tysk eller dansk skole og kirke o.s.v. Disse problemer er tit årsag til, at et ægteskab bliver ødelagt.

Denne korte redegørelse kan naturligvis ikke give et fyldestgørende billede af dansk-tysk-problemet, idet jeg har holdt mig til de mest iøjnefaldende og dem, som ingen dansk-levende hernede undgår at komme ud for. – Det er mit håb, at fremtiden vil lære danske såvel som tyske, at man bør respektere et andet menneskes oprigtige standpunkt.

Frede Andresen.

PER ROSENBERG,
lærerstuderende, Haderslev, 19 år.

GRÆNSEN VIL STADIG BESTÅ

Fra barns ben af har jeg hørt de mænd, som deltog i første verdenskrig snakke om deres fællesoplevelser på slagmarken og hørt om, hvor forfærdeligt det var som ung dansker at skulle kæmpe på tysk side.

Disse nu gamle mænd havde noget mere end miljøet og tilknytningen til Danmark, som bandt dem sammen: en krigsoplevelse. Men vi, der er tredieledet af disse mænd, har ingen fælles oplevelse af så stærkt sammenbindende karakter, som de havde, og vi ønsker det heller ikke. Blot være sagt, at noget har vi fælles, nemlig sproget, omgivelserne og alle

andre sønderjyder, kort sagt det før omtalte miljø, hvilket nok i denne forbindelse er grundpillen for fællesskabsfølelsen.

Denne fællesskabsfølelse overfor andre sønderjyder har ligesom været stærkest i børne- og folkeskoleårene. Vel nok, fordi vi i disse år talte, hvad vi kaldte sønderjysk, hvilket det jo ikke helt var, men efterhånden som vi voksede op blev det rigsdanske sprog dominerende, og vi måtte pakke det »sønderjyske« sprog ned i tasken, når vi var i skolen, og så med en vis lettelse tage det frem efter skoletid igen. Men fællesskabsfølelsen overfor det øvrige Danmark blev, som man voksede op, ligesom større, fordi det nu gik op for én, at nok var vi forskellige, hvad dialekter og miljøer angik, men historien havde vi fælles. Der var dog huller, i hvilke vi ikke havde historie fælles med det øvrige Danmark, men disse perioder har vi, tredieledet, jo ikke oplevet, og tilknytningen til Sydslesvig og til de derboende danskere er derfor sluttelig heller ikke så stor.

Men fællesskabsfølelsen har ikke bare vist sig i form af fællesskab sønderjyder imellem; den har været bredere. 60'ernes beatbevægelse har en stor del af æren herfor, for igennem denne skabtes tendenser og holdninger, som »alle« unge verden over kunne tilslutte sig, og de bandt sammen. Derfor mener jeg, at den eneste forskel mellem unge ved grænsen og unge fra København, Fyn eller Nørrejylland er miljøet og dialekten samt dette, at påvirkningen fra tysk enten via TV eller som følge af den personlige påvirkning, grænsen i sig selv skaber, er større i Sønderjylland end i det øvrige Danmark, og vi er derfor også mere fortrolige med forholdene i det store naboland.

Dette – og så den omstændighed, at Sønder-

jyllands befolkning ligesom har følt sig sat til side – er efter min helt personlige opfattelse et par af de vigtigste grunde til den høje ja-procentdel ved EF-afstemningen i oktober. Men selvom vi nu er blevet tilsluttet EF, vil den »kamp« mellem dansk og tysk kultur, der stadig foregår, ikke forsvinde. Tværtimod tror jeg, at de unge ved grænsen, der på grund af valgretsaldere ikke kunne komme til at give udtryk for deres syn på medlemskab af EF ved afstemningen, vil se med mere skepsis på de ting, der nu vil og skal ske i grænselandet, for der er vel ingen, der tror, at grænsen mellem dansk og tysk »udviskes« af den grund. Der er selv med beatkulturens mangfoldige retninger og påvirkninger til stadighed forskelle, som der ikke vil kunne ændres på.

Jeg har som dansker og sønderjyde ikke noget mod den enkelte tysker, men alligevel er der et eller andet ved den tyske mentalitet og den tyske befolkning som helhed betragtet, der foruroliger mig – ikke forstået på den måde, at jeg går i en daglig angst for tyskere, men snarere således, at uroen og usikkerheden er noget, der eksisterer hos mig og ligger gemt i underbevidstheden. Dette fænomen må nok tilskrives opdragelsen, fordi vor forældregeneration oplevede Hitlers Tyskland, og arrene fra den tid er aldrig rigtig blevet helet.

De sår, som blev påført forældregenerationen, vil det tage generationer at få væk, men en af mulighederne for at få dem hurtigere fjernet, er beat-bevægelsens ungdomssamlende og grænseoverskridende tendenser, for der er og bliver generationsforskelle, og disse er ikke altid et onde. I dette tilfælde kan de udnyttes til et gode: international forståelse unge imellem.

Per Rosenberg.

*BIRTE JANNSEN,
pædagogisk studerende,
Harreslev ved Flensborg, 21 år.*

FLERE KULTUR-TILBUD TIL UNGDOMMEN

Danmark har ved en folkeafstemning den 2. oktober 1972 besluttet at blive medlem af EF. Jeg selv er glad for denne beslutning og tror ikke, at denne beslutning ændrer forholdet mellem Danmark og Sydslesvig væsentligt.

Som lærerstuderende syd for grænsen opstår der særlige problemer for mig. Jeg er dansksindet sydslesviger, og det er mit ønske at blive lærerinde ved en dansk skole i Sydslesvig eller i Danmark. Det er sikkert muligt for mig at få en stilling syd for grænsen, men jeg tror ikke, at jeg med den tyske lærerud-

dannelse kan få plads i Danmark, i hvert fald ikke lige med det samme. Selvfølgelig kunne jeg med min dansk-tyske studentereksamen fra Duborg-Skolen have studeret i Danmark, men det ville jeg ikke af personlige grunde. Det er desværre et stort problem for os, der bor i grænselandet og føler os mere knyttet til nabolandet, at uddannelserne er så forskellige. Man ønsker at have et arbejde i de danske institutioner hernede. Til dette arbejde er der brug for folk, der er uddannet i Danmark eller har en lignende uddannelse, som det dog tit ikke er muligt at få hernede. Jeg ville ønske, at Danmarks indtræden i EF ville gøre uddannelsen mere ensartet. Det er allerede et fremskridt, hvis der opnås en gensidig anerkendelse af eksaminer, når uddannelserne svarer til hinanden, af Danmark og Tyskland.

Der bliver skrevet og talt meget om, at man ønsker at bygge et universitet i Flensborg. Det kunne der også være hårdt brug for med den studiepladsmangel, der er i hele Tyskland. Det er desværre sådan, at de, der studerer i Danmark og i Tyskland, er tabt for grænselandet. Det er jo dem, man har brug for til arbejdet her. Et stort fremskridt ville det være, om man kunne få et to-sproget universitet i Flensborg. Jeg kan godt se det utopiske i mit ønske – bare man ser på det administrative – men det ville være formålstjenligt for en fælles uddannelse.

Slesvig-Holsten har været et u-land i forhold til hele Tyskland. Det samme gælder for Nordslesvig i Danmark. For denne grænseegn er det af stor betydning, at Danmark er kommet i EF, både i kulturel og i finansiell henseende. Det er denne grænse, der er nærmest det nye marked, og interessen for denne egn skal nok stige i hovedstæderne.

Kulturlivet kunne nok trænge til lidt opsving, hvilket man særligt oplever, når man i ferien besøger andre byer. Nok har vi et teater, og der er da også tit gæstespil fra Danmark på programmet, men det kunne ønskes, at der var lidt mere for de unge.

Tilbuddet i de danske byer i Nordslesvig er stort set det samme som det danske program i Sydslesvig. Befolkningen nord og syd for grænsen er spredt over et stort område, hvilket sikkert er en grund til manglende initiativ til selv at gøre noget ved det mangelfulde kulturliv.

Både fra dansk og tysk side kan det forventes, at Sønderjylland får skænket mere opmærksomhed nu. Det er ved grænsen, det foregår, og man vil sikkert byde os lidt mere kultur. Der har altid været danske kunstudstillinger på Dansk Centralbibliotek i Flensborg, og det er noget, jeg værdsætter meget. De tyske udstillinger er tit på museet. Det er dog et sted, hvor man ikke kommer til daglig, i modsætning til biblioteket.

Selv om man holder de danske og tyske udstillinger, fester og andre arrangementer adskilt, sker det dog en gang imellem, at disse afholdes samme sted. Det går da også meget fint. I det hele taget er der et godt og afslappet forhold mellem danske og tyske hernede. Der er ikke tale om en kamp for danskheden, men om et arbejde for den.

Birte Jannsen.

CLAUS CHRISTENSEN,
landbrugsmedhjælper, Lavensby på Als, 22 år.

KOMMUNIKATION UDEN KULTURTAB

Ved folkeafstemningen den 2. oktober 1972 afgjorde det danske folk, om det ønskede at tilslutte sig de europæiske fællesskaber. Svaret var – set ud fra mit synspunkt – positivt. Det vil sige, at Danmark den 1. januar 1973 indtræder i et fællesskab, der blandt andet rummer vor store nabo mod syd Vestsjælland.

Hvorfor er denne beslutning så positiv?

Igennem mange år er der blevet gjort et stort arbejde både syd og nord for grænsen, for at mindretallene kunne bevare deres samhørighed og nationalitetsfølelse overfor moderlan-

dene. Et arbejde som har haft umådelig stor værdi for de mennesker, som ved afstemningen i 1920 blev skilt fra de lande, hvor de mente at høre hjemme.

Den hjælp, som er blevet ydet, er givet økonomisk, kulturelt og rent socialt. Desuden har de personlige forbindelser, man har haft over grænsen, betydet meget for følelsen af samhørighed med landet på den anden side. Den økonomisk-kulturelle hjælp er blevet givet i form af støtte til danske skoler og foreninger. Den rent økonomiske støtte er tilfaldet dansk-sindede syd for grænsen, for ikke at risikere, at de blev ladt i stikken af værtslandet. Disse støtteforordninger har, foruden at hjælpe rent økonomiske, været med til at vedligeholde et meget stærkt skel imellem mindretallet og værtslandet. Et skel, der har holdt en hel generation ud, og som stadig holder nogle steder. Vi kender det samme den modsatte vej over grænsen, sydfra til det tyske mindretal i Nord-slesvig.

Det er mit indtryk, at unge i dag, om ikke tager afstand fra disse faktorer, der sammen med en overfodring af det nationale har haft en skelsættende virkning, så dog ikke beskæftiger sig meget med, om deres kammerater hører til på den ene eller anden side. Det, der betyder noget, er de forbindelser, der har været tværs over grænsen: Bekendtskaber, der i stor udstrækning har fået den enkelte ind i et større fællesskab uden derved at blokere den kommunikation, som har været og er mellem mindretallet og værtslandet.

For kommunikation har der altid været, og den er med den nye generation blevet gradvis større, efterhånden som den mere og mere har formået at rive sig løs af de fordomme og fø-

lelser, den er blevet opdraget med. Dermed menes ikke at de kulturer, der møder hinanden, jævnes eller på anden måde går tabt, men at man erkender, at »de andre« faktisk er lige så gode eller dårlige som vi selv og derfor har lige så stor grund til at blive behandlet som medmennesker, som ens »egne«, ydermere at den vidt forskellige kulturelle baggrund man møder hinanden med, ikke er meget større end forskellen mellem en jyde og en sjællænder.

Derfor mener jeg, at en tilslutning til EF giver større muligheder for en udvidelse af handel og samarbejde, end hvis vi vedblev at stå udenfor, uden at det går ud over vor kulturelle egenart. Jeg mener heller ikke, at de mindretal, der findes nord og syd for grænsen, har grund til at føle sig ladt i stikken. Den økonomiske hjælp, der har været givet indtil nu af den danske og tyske stat, behøver ikke at falde bort, men jeg tror ikke, at der er lige så stor brug for den i fremtiden, fordi man ser mindre og mindre på, om man er dansk- eller tysk-sindet; derfor vil den økonomiske hjælp kun være et middel til at vedligeholde mindet om den grænsekamp, der fandt sted i mellemkrigsårene, og som unge i dag ikke har nogen mulighed for at kunne føle sig personligt engageret i.

Hvad kan man så forvente sig af det store fællesskab?

Som landmand har det, at England indtræder i EF sammen med os nok størst interesse. Desuden har vi de øvrige lande, som har mulighed for at aftage vore varer og – nok så væsentlig – har den økonomiske baggrund, der gør det muligt for dem at betale for varerne, noget, som hvis vi blev udenfor EF, ville blive et problem, da vi sikkert sagtens kunne få afsat vore

varer, men hvor modtageren i mange tilfælde ikke ville have nogen mulighed for at betale en pris, der ville være acceptabel.

Et samlet Europa vil i fremtiden også have større muligheder for at kunne klare sig rent økonomisk overfor, ikke kun U.S.A. og østlandene; men også overfor de store mineralrige enheder i Afrika, Asien og Sydamerika, lande, som er værd at tage med i sine betragtninger, når man ved, at et splittet Europa er forholdsvis fattigt på råstoffer.

Jeg betragter ikke Danmarks indtræden i EF som indledningen til en gylden epoke; men som et skridt videre mod forståelse og samarbejde landene imellem; men fællesskabet har sin pris. Den suverænitet, som vi regner med vi har i dag, og som vi sætter så højt, undgår vi ikke bliver mindre ved en indtræden i fællesskabet. Tilbage er så spørgsmålet, hvor stor ville den have været, hvis vi blev udenfor? Jeg tror ikke, vi ville kunne beholde den, og slet ikke at den ville blive større.

Claus Christensen.

UNG DEBAT

I de fem foranstående afsnit har unge sønderjyder fra begge sider af statsgrænsen formuleret deres syn på grænselandets situation i Sydslesvigs danske Ungdomsforeningers jubilæumsår, der tillige er det første år for Danmarks medlemsskab af de Europæiske Fællesskaber. Vurderingerne veksler stærkt. De blev indgående debatteret under en rundbordssamtale i Åbenrå mellem de fem unge forfattere: landmand Frede Andresen, 23 år, Agtrup i Sydslesvig, landbrugsmedhjælper Claus Christensen, 22 år, Lavensby i Nordslesvig, lærerstuderende Birte Jannsen, 21 år, Harreslev i Sydslesvig, andetårselev i Højere Forberedelsesskole Lis Høgh Olesen, 19 år, Sønderborg, og lærerstuderende Per Rosenberg, 19 år, Haderslev.

Den tyske nabo

Rundbordssamtalen blev ledet af årbogens redaktør, Tage Mortensen. Dens udgangspunkt var den passus i Per

Rosenbergs betragtninger, hvori det hedder: »Jeg har som dansker og sønderjyde ikke noget mod den enkelte tysker, men alligevel er der et eller andet ved den tyske mentalitet og den tyske befolkning som helhed betragtet, der foruroliger mig – ikke forstået på den måde, at jeg går i en daglig angst for tyskere, men snarere således, at uroen og usikkerheden er noget, der eksisterer i mig og ligger gemt i underbevidstheden. Dette fænomen må nok tilskrives opdragelsen, fordi vor forældregeneration oplevede Hitlers Tyskland, og arrene fra den tid er aldrig rigtig blevet helet«.

Per: Det er den tyske mentalitet, der foruroliger mig, og jeg er helt klar over, at det er fordi mine forældre har påvirket mig i den retning lige fra barneårene og op til den tid, hvor man begynder at tænke selvstændigt. Og hertil kommer så den daglige påvirkning over grænsen, både gennem TV, som vi næsten ikke kan undgå, og den personlige påvirkning via turismen og de lynvisitter, vi selv aflægger. Jeg kan godt snakke med de enkelte tyskere, og jeg kender mange tyskere, men når de optræder i hob, ser jeg for mig det billede, som mine forældre har tegnet for mig af fortiden, og som jeg senere har fået i skolen i historieundervisningen. Det er ikke objektivt, og det bliver historie nok aldrig, men billedet er faktisk noget ret forfærdelig noget, og når jeg ser tysk TV, synes jeg ikke det har ændret sig særligt. Bare sådan en enkelt ting som musik, hvor de samles i disse kolosal store haller, og hvor man kan få dem til alt, simpelthen alt. Og så drager jeg igen sammenligning med det, forældrene har fortalt. Det er ligesom man ikke kan slippe det. Historien har gået sin gang, og den fortsætter. De sidder der i disse store haller, disse ganske almindelige mennesker, og lader sig dirigere af et fåtal. Og så er det det, jeg er bange for: når alle disse tyskere slår sig sammen om en fiks idé, så kan det gå galt igen. Vi kender hernede i Sønderjylland tyskerne bedre end de fleste andre danske gør, fordi vi helt automatisk får det ind via TV, og fordi vi har dem helt inde på livet af os.

Frede: Jeg kan godt forstå Pers uro, for vi kan stadig i Tyskland finde politikere på højrefløj, der ikke virker meget forskellige fra de store navne i Hitlertiden, men vi må jo heller ikke glemme, at der også findes et andet Tyskland, Willy Brandts Tyskland, der er helt anderledes. Kan det ikke svække uroen?

Per: Selvfølgelig gør en mand som Willy Brandt også

RUNDBORDSKONFERENCEN UNG VED GRÆNSEN, fra venstre Frede Andresen, Sydslesvig, Lis Høgh Olesen, Nordslesvig, Peter Vollbeerg, Sydslesvig, Claus Christensen, Nordslesvig, Birte Jannsen, Sydslesvig, og Per Rosenberg, Nordslesvig.

et stærkt indtryk på mig, som han gør det på mange andre af mine kammerater, og det skyldes vel, at han har haft så meget med de skandinaviske lande at gøre, men man kan jo også se, at de andre partier ligesom saboterer de tanker, han har, og så er det, man bliver urolig. Og den uro bliver ikke mindre af, at man har indtrykket af, at tyskerne, selv i deres påklædning, bliver mere og mere ens, jo længere tiden går. Forhåbentlig får mine børn ikke den uro. Det vil jeg da ikke håbe.

Claus: Jeg tror ikke, det er den tyske mentalitet, men den tyske effektivitet, Per er bange for. De mænd, der trækker i trådene, ved, hvad de gør. De kan trække i de tråde, og de kan trække effektivt. Det er ikke noget, som vi danskere kan. Vi er nemlig for dovne. Det er det, der er galt, for tyskerne er ikke dovne. Og så er de mere impulsive, end vi danskere er. Det gør også meget.

Lis: Og så er de, meget mere autoritetstro, end vi er. Det hele går meget mere efter en snor end herhjemme. Blot et lille eksempel nede fra grænsen om sommeren: de danske toldere står med opsmøgede ærmer og uden jakke, mens de tyske toldere står med deres gummiknipler og helt tilknappet uniform. Tyskerne er meget mere autoritære, end vi er.

Claus: Jo, men det at tyskerne tror på autoritet, giver dem også en meget større effektivitet, når der er nogen, der tør sætte tingene i system. Derfor er der også den mulighed – jeg tror det ikke, men den kan være der –, at der igen en gang kommer en mand som før den anden verdenskrig. Men mon dog ikke også tyskerne har lært at tænke sig om. Og så kan de jo nu ikke længere helt gøre, hvad de selv vil. Der er både NATO og EF.

Per: Jeg sad i aftes og så en tysk film i TV, hvor en student havde malet et hagekors på skolen, og hvor så en række tilfældige mennesker blev spurgt om deres reaktion. Den aggression, der lå i deres svar, var afskrækkende. Det er ligesom, at det kapitel, som man helst vil glemme, alligevel ikke er glemt, og det kommer vi heller ikke udenom, i hvert fald ikke vor generation. Vi

lever stadig med det, så kan vi være nok så idealistiske. Der er visse ting, der ikke kan ændres på. Sådan er det, og det har jeg akcepteret. Det er jeg vokset op med, og sådan bliver jeg stadig påvirket af det, jeg ser, og det, jeg hører.

Frede: Ja, men de folk, der blev interviewet i filmen, og som var mest opbragt, var jo den ældre generation. Og jeg kan godt forstå dem. De har et sådant had mod hagekorset, og det kan da ikke forurolige, at de er opbragt over, at det benyttes. Det må da tværtimod være til beroligelse, at de reagerer, som de gjorde.

Per: Jeg tror ikke, der er nogen, der kan få mig fra at være urolig.

Birte: De ældre mennesker har oplevet Hitler, og de er bange for, at noget sådant skal ske igen. De er bange for hagekorset, fordi det har været symbol på en tid, de ikke vil have igen – de er så bange for det, at det simpelthen ikke vil kunne ske igen. En enkelt mand vil ikke mere kunne få det herredømme, som Hitler havde. Selvfølgelig kan man stadig være urolig over, at nogle vil samle sig og lave noget stort med Tyskland, men jeg tror, at tyskerne i dag tænker mere selvstændigt. De er slet ikke så dumme, som nogen tror.

Per: Jeg regner ikke tyskerne for mere dumme end danskerne, tværtimod, men hvis der kommer en syg mand til magten, og det kan der udmærket komme, fordi valg i dag er et spørgsmål om penge til propagandaen, så er tyskerne på den igen.

Birte: Sådan siger man kun om Tyskland og ikke om andre lande – bare fordi det har været sådan een gang.

Frede: Hvad der kan ske i Tyskland, kan lige så godt ske i et hvilket som helst andet land. Det skal siges.

Forældre og børn

Fra spørgsmålet om uro eller ikke-uro for naboskabet mod syd gik rundbordssamtalen over til spørgsmålet om, hvorvidt Danmark efter sin indtræden i EF nu i forholdet til det øvrige Norden har fået samme stilling, som Sønderjylland hidtil har haft i forholdet til Danmark.

Per: Sådan kan spørgsmålet kun stilles op i det øvrige Danmark. Vi sønderjyder føler det mere internt. Vi føler, at Danmarks, det øvrige Danmarks, opmærksomhed nu bør være rettet mere mod grænsen, end det hidtil har været. Sådan vil det også blive. Mange fabrikker vil både af økonomiske og praktiske grunde rykke nærmere mod grænsen, fordi markedet ligger lige foran.

Claus: Jeg har ingen grund til at være bange for tyskerne. Jeg beskæftiger mig kun med dem, fordi det er grænselandets problemer, vi i øjeblikket behandler. Jeg har ingen frygt for de sydlige naboer, og jeg håber, at vi kommer til at samarbejde – unge imellem, for jeg tror ikke, at den ældre generation kan samarbejde eller nå så vidt i samarbejde, som vi unge kan. Vi står ikke med den samme baggrund, unge og gamle. De unge vil kunne nå meget videre i samarbejdet, fordi vi ikke har de minder fra 40-45, som de gamle går og gemmer på... og som Per altså også gennem sin opdragelse er blevet påvirket af.

Per: Aviser og fjernsyn og radio gør generationsforskellen til et meget stort problem, men jeg mener, at denne forskel ikke blot er et onde, men også et gode. Jeg tror som Claus, at vi unge vil kunne samarbejde over grænse-skellene udenom forældregenerationen og prøve at få det bedre i fremtiden, men det ændrer ikke ved den kendsgerning, at også vi unge af de forskellige nationaliteter er vidt forskellige fra hinanden.

Claus: Københavnerne og sønderjyder er også vidt forskellige, men vi arbejder da meget godt sammen.

Lis: Jeg tror ikke, at samarbejdet bliver helt godt før i næste generation, for de skel, der er, gælder også for vor generation. Jeg er blevet opdraget så uhyre dansk og med had til tyskerne, og det kan man ikke sådan komme væk fra.

Claus: Det ligger vel op til dig selv.

Lis: Ja, men det er sør'me svært, når du har hørt det gennem hele din barndom, når man er blevet opflasket med det. Det kan man ikke pludselig komme bort fra.

Per: Jeg har i min sommerferie været sammen med både amerikanere og tyskere og nordmænd, og jeg kan godt sammen med de mennesker – nu var det i dette tilfælde unge mennesker –, men der er ganske simpelt forskelle mellem os, som man ikke kan lyve sig fra og sige, at vi er så og så gode, og vi kan samarbejde på den og

den måde. Vi er forskellige, og vi har fordomme, som er et led i vor opdragelse, og som vi ikke kan komme bort fra. Og hvorfor tror I, vi har det i lovgivningen med, at man, hvis man vil have de rettigheder, som følger med at være dansk statsborger, skal man have boet i Danmark i så og så mange år?

Frede: Det har man, for hvis der ikke var denne bestemmelse, så ville Danmark i løbet af nul komma nix være opslugt af Vesttyskland, af tysk kapital.

Per: Det er igen en grund til at nære frygt.

Frede: Men nu findes denne bestemmelse altså, så der er ingen grund til at frygte.

Arbogens redaktør: Per mener, at det er på grund af opdragelsen, at den unge generation nærer uro og frygt, og Lis siger, at det nok først er næste generation, altså den, som I skal opdrage, der kan overvinde skellene. Hvordan vil I opdrage den?

Frede: Jeg håber, jeg kan opdrage mine børn til at blive dansksindede, men at de lærer at acceptere deres jævnaldrende tyske kammerater som lige så gode som dem selv. Jeg tvivler dog på, at Lis har ret, når hun taler om næste generation. Jeg tvivler på, at det kan ske allerede i næste generation, for i næste generation har vi det med bedsteforældrene; de kan også gøre indtryk på børnebørnene, og bedsteforældrene er jo netop dem, der har været med i alt det, der har givet udslag i den måde, de har opdraget os på. Jeg tror, vi skal flere generationer frem, 2-3 generationer, og så tror jeg, skellet vil være slettet. Men jeg vil prøve at opdrage mine børn til et fast standpunkt. De skal ikke rende fra det ene til det andet. De skal ikke være danskere, når det kan betale sig, og tyskere, når det kan betale sig. De skal være det ene eller det andet. Jeg akcepterer mine tyske naboer fuldt og helt som tyske, men så skal de også betragte mig som fuldværdig – som dansker –, og det gør de også. De, der løber fra det ene til det andet, kan hverken danskere eller tyskere betragte som ansvarsbevidste borgere.

Birte: Jeg vil opdrage mine børn, som jeg selv er blevet opdraget. Mine forældre har aldrig fortalt mig, at nogle mennesker er dårlige og andre ikke dårlige. Jeg er altid blevet opdraget i det syn, at andre folk er lige så gode som vi selv, og sådan vil jeg også helst opdrage mine børn, at de skal have det forhold til andre mennesker, at hvad enten de er tyskere eller danske, så er de vore medmennesker.

Lis: Jeg tror ikke så meget på bedsteforældrenes indflydelse i opdragelsen. Det vil altid være forældrene, der har den største påvirkning. Hvad bedsteforældrene sidder og fortæller dem, vil nærmest blive sådan en lille hyggelig fortælling. Jeg tror aldrig, det kan give nogen indvirkning på dem.

Frede: Mine forældre er i fyrrerne. Mine børn kan jo være tyve år, når de sidder og hører på dem. Tror du så, at de stadigvæk vil betragte det, de fortæller dem, som en lille barnehistorie?

Lis: Nej, men jeg tror bare ikke, de bliver påvirket af dem, og hvis de bliver det, er det i hvert fald ikke i den grad, som vi er blevet påvirket.

Claus: Det, det gælder om, er, at vi akcepterer hinanden, når vi kommer sammen med andre mennesker sydfra. Bare vi akcepterer hinanden, så er grundlaget for samarbejdet der jo allerede, og så længe vi blot går den vej, kan jeg ikke se noget negativt i det.

Arbogens redaktør: Hvordan ønsker I, at jeres børn skal blive – som jeres forældre, som I selv under påvirkning af jeres forældre eller hvordan?

Claus: Jeg ønsker, at de børn, jeg får med at gøre, kan tage syd for grænsen og nord for grænsen, et godt stykke op, om det skal være, og sidde og drikke en tår kaffe uden at skænke det en tanke, hvor de er. Så tror jeg, vi er nået så vidt, at det meste af dette at være bange for andre mennesker er væk.

Frede: Jeg ønsker mine børn således, at de ikke ser nogen som helst grænse mere, at grænsen for dem er passé, fuldstændig – at de slet ikke mere mærker, om de er i Danmark eller i Tyskland, og jeg tror, at det allerede i næste generation bliver således, at man hverken på påklædning eller optræden mærker, om man er i det ene eller i det andet land, at man simpelthen er, hvor man er.

Lis: Det lyder meget godt dette med, at grænsen skal udslettes, men jeg tror i hvert fald ikke, at det kan lade sig gøre allerede i næste generation, for der er stadigvæk forskellen i mentalitet mellem danske og tyske, og den tror jeg vil blive meget vanskelig at ændre. Man kan ikke begynde at lave om på, hvordan folk er.

Birte: Det er jo heller ikke selve grænsen, der skal væk. Det er for os, der bor ved grænsen, at den skal være væk, og for mig er den der heller ikke mere. Jeg

mærker ikke, om jeg er i Flensborg eller som nu i Åbenrå. Det er fuldstændig lige meget. Hvis jeg møder nogen på gaden, som jeg kender og ved, at de kun kan tale tysk, så taler jeg tysk med dem, og hvis jeg møder nogen, som kun kan tale dansk, så snakker jeg dansk med dem. Det hele er så selvfølgeligt. Der er ikke spor forskel mere for mig.

Per: Nu er der det specielle med Birte og Frede, at de bor syd for grænsen, men føler sig knyttet til Danmark, men vi sønderjyder føler os ikke knyttet til Tyskland. Vi er ikke hjemmetyskere. Den forskel tror jeg, vi må gøre os klart og akceptere. Det betyder ikke, at vi ikke kan påvirke hinanden, og at den påvirkning ikke kan blive frugtbar, men vi er forskellige, og den forskel må vi leve højt på. Hvis vi alle var ens, ville det dog blive forfærdelig trist, men netop i vor forskel har vi en masse, vi kan snakke om. Det er det, der er det positive, og som vi kan arbejde for.

Claus: Det er vi helt enige om.

Kulturaktivitet og tosprogethed

I sine betragtninger i indledningsafsnittene til denne bog efterlyser Birte Jannsen en stærkere kulturaktivitet i grænselandet, med særligt henblik på ungdommen, og ønsker et tosporet universitet i Flensborg. Rundbordskonferencen beskæftigede sig først med kulturaktiviteten.

Birte: Jeg tror nok, man kan sige, at der er et tilstrækkelig stort udbud af kulturelle arrangementer i Flensborg, både danske og tyske, men så snart man kommer udenfor, er det småt, og trafikforholdene er sådanne, at man heller ikke her ude kan udnytte det, der bydes i Flensborg. Vi får nu et program for vinteren, som både omfatter Flensborg og byerne i Nordslesvig, men også her gælder det, at trafikmulighederne gør det meget svært at udnytte tilbuddene, når man ikke selv har bil.

Frede: Jeg synes først, man skal stille spørgsmålet: Hvad er kultur? Jeg ved det ikke rigtigt, men jeg tror, at den bedste form for kulturliv er, at mennesker ikke blot mødes og færdes blandt hinanden, men at de prøver at lære af hinanden de forskellige anskuelser, som findes.

Jeg tror, det er den frugtbareste form for kulturaktivitet, dette, at man snakker og diskuterer og gennemdrøfter tingene og kommer hjem og lægger sig i sin seng og tænker: Det var dog alligevel satans, hvad han sagde! Og selv om man siger: Det var dog satans, og det var da noget lort, så tænker man over det, der er blevet sagt, og derigennem tror jeg, man får det bedste ud af sagerne.

Per: Jeg tror mere, Birte tænker på det, man kalder for finkultur, de store arrangementer, f.eks. af opera, som man sætter op i København, og som vi hernede ser med misundelse på, men som afstanden afskærer os fra at deltage i. Det småkulturelle har vi jo en masse af ligesom man har det overalt i landet, og så har vi jo også Sønderjyllands Symfoniorkester, der giver en mængde koncerter rundt i skolerne. Det synes jeg er en udmærket ting, for på den måde får man lov til at snuse lidt også til den side af kulturlivet. Men det helt store, det er nok det, vi savner. Man kunne jo også se, at da Slesvigske Fodregiments musikkorps skulle afskaffes på grund af sparebestræbelser, så kom der en stærk reaktion fra befolkningen hernede. Man ville bevare musikkorps. Men noget mere kunne vi godt trænge til.

Lis: Jeg tror nu ikke, der er mange skoleelever, der nyder symfoniorkestre. De bliver jo omtrent hevet ud til koncerterne og sidder så og triller tommelfingre. For mange er det ikke nogen særlig stor oplevelse. Det er bare noget, de skal.

Per: Jeg har selv haft den indstilling, men hvorfor kan de så ikke få lov at høre nogle beat-orkestre? De har så mange i København. Og så er der jo også det med påklædningen. Skal man til en opera eller til en anden fin-kulturel forestilling, skal man jo helst komme i smoking og damerne i lang kjole. Det er ikke rigtig noget for ungdommen, og så er det ligesom man bliver afskåret fra at deltage i de aktiviteter. I det hele taget synes jeg, at det niveau, som man arbejder på kulturelt, er børnefjendsk og ungdomsfjendsk. Man piner børnene, fra de er ganske små med fædrelandssange i stedet for at udnytte deres rytmetiske sans fra deres første år og lade dem føle, at her er der noget, de kan være fælles om og nyde... og så efterhånden som børnene bliver mere motiveret for det, putte nogle fædrelandssange ind.

Lis: De første år prøvede symfoniorkestret jo også at

hale børn op på scenen og lade dem deltage, men det blev det ikke bedre af, og det er da også gledet ud igen.

Birte: En by som Flensborg har meget kulturliv og da særlig teatret. Nu har jeg lige været i praktik, i de fire første grundskoleklasser, og så skulle vi også i teater. Det var fuldstændig frivilligt for børnene, et abonnement på fire forestillinger, som var lavet netop for børn af Flensborg Teater. Det var en vældig succes, og jeg tror også teater taler mere til børn og unge end symfoniorkester. Det har vi også prøvet, men de fleste, vi havde med fra skolen, smuttede fra, når de kunne se deres snit dertil.

Per: Symfoniorkester er absolut godt, men det er ikke sikkert, det er godt for børnene. Dem skulle der i stedet laves nogle arrangementer for, som de synes er skægge, og som de kunne samles om, musiske aktiviteter af den ene eller den anden art.

Lis: Jeg skal i hvert fald ikke til symfonikoncert mere nogensinde i mit liv. Man bliver afskrækket fra det. Det er nærmest en pine at sidde stille der på sin hale og høre på en musik, som ikke siger én spor.

Arbogens redaktør: Når Birte efterlyser større kulturaktivitet med henblik på ungdommen, er det så større dansk aktivitet eller tysk aktivitet eller begge dele?

Birte: Det er en større aktivitet fra begge sider. Hvis der er en forestilling, som interesserer mig, så går jeg derhen, og så er det lige meget, om det er dansk eller tysk. Jeg synes ikke, man skal være ensidig, og her har vi jo den fordel i grænselandet, at vi har begge kulturer, og det kan vi da kun drage nytte af. Men der er forholdsvis for lidt fra begge sider. Når man f.eks. gennem radioen hører, hvad der er andre steder, så bliver man helt misundelig. Der er nok en del i Flensborg, men ikke meget til daglig, mest i week-end'en, og når der så endelig er noget, så kan man ikke komme ind, fordi der er udsolgt med det samme. Der er simpelthen ikke plads i Tyske Hus, hvor sådan noget i reglen er, til alle de unge, som gerne vil deltage, og det er altså kun en enkelt dag engang imellem, at vi har et sådant tilbud.

Frede: Du mener altså, at dansk og tysk skal være fælles om, hvad der skal ske på det kulturelle område?

Birte: Nej, men man skal ikke bare tage det ene.

Frede: Et godt eksempel er skuespillet »Hair«. Jeg har set det i Sønderjyllandshallen i Åbenrå, og i Flensborg

gik det længe. I det skuespil ser man samarbejdet mellem de forskellige folkeslag og de forskellige racer. Det var meget prægtigt.

Per: Men der må du huske på den sproglige forskel, der er mellem os nord for grænsen og jer syd for grænsen. Vi snakker ikke tysk til daglig. Vi snakker kun dansk og vi kigger nok ikke så meget på de tyske aktiviteter, som I kigger på de danske aktiviteter. Det, vi savner, er nok mere et større opbud af det, der bliver sat op i København.

Frede: Ja, men vi er jo nødt til at interessere os for og så hvad tyskerne har, når vi vil udvide vor viden om mange ting. De har mange gode arrangementer, som vi gerne vil deltage i, og hvor vi også tager hen. Det er forskellen mellem os. Vi er simpelthen tvunget til også at følge med i det tyske.

Per: Ja, men det synes jeg da kun er noget positivt, men det samme gælder jo omvendt hjemmetyskerne i Nord-slesvig. De er også tvunget til at deltage i de danske aktiviteter, hvis de vil følge med, og jeg tror, at efterhånden vil I blive integreret i det tyske samfund og omvendt vil hjemmetyskerne blive integreret i det danske. Og sådan håber jeg virkelig det vil gå.

Frede: Det tror jeg ikke på. Jeg er så tit ved sådanne tyske arrangementer blevet mødt med ordene: »Aber was willst du doch als Däne hier unten bei uns? Reiss doch nach Dänemark!« Når en fyr siger sådan til mig, så tænker jeg: Du er virkelig kortsynet, mand! Jeg er virkelig ked af det på dine vegne, Per, for du glemmer helt, at der er noget, der hedder hjemstavn. Jeg er hjemstavnsbunden. Jeg vil nødig væk her nede fra, og jeg tror også, at menneskene hernede lever sig ind i det kulturelle samliv, som vi har en chance frem for nogen anden. Hvis jeg blev sendt til Hamburg eller til Århus, hvor jeg ikke havde både glæden og problemerne ved at leve i et grænseland, tror jeg, jeg ville føle det, som jeg savnede noget. Det er da helt klart, at de, der ikke kender noget til det, ved heller ikke, hvad det er. Det er noget inde i et menneske, som vi hernede ved grænsen bliver oplært med, og som vi mangler, hvis vi kommer bort fra landet her.

Per: Du har sikkert ret i, at det, der knytter os sammen er hele det miljø og den kultur – hvad vi så nu vil kalde kultur –, der findes hernede, også naturen og de mennesker, som lever her. Kommer vi andre steder hen,

kan det være meget godt, men kommer vi hjem, er vi alligevel mere os selv.

Frede: Det er nok rigtigt, men jeg vil alligevel pege på, at selvom jeg færdes mellem tysktalende mennesker til daglig, og mine naboer er tyske, og vi snakker plattysk med hinanden, så tænker jeg da slet ikke på at rejse væk fra det dernede. Man er jo sådan bundet til denne hjemstavns og til dette miljø. Jeg tror ikke, det er let for danske sydslesvigere at rejse f.eks. til Danmark. Det kan måske være nemt for en del unge fra Flensborg, der slet ikke er kommet i berøring med det danske foreningsarbejde, og som ikke ved noget om de problemer vi kæmper med hernede – eller måske rettere: har med at gøre –, og det arbejde, der gøres for at vedligeholde dette kulturarbejde. De ved ikke mere om det end unge i Århus eller København, unge, som bare render rundt i en by og hverken interesserer sig for det ene eller det andet bortset lige fra at passe skolen, hvis de da gør det. Dem har vi også mange af hernede.

Arbogens redaktør: Der synes at være en tydelig forskel mellem unge danske sydslesvigere og unge danske nordslesvigere derved, at de unge sydslesvigere føler sig hjemme i begge sprog og i begge kulturer, medens de unge nordslesvigere som næsten alle andre danske unge føler sig fremmede overfor tysk kultur, ligesom vel de unge tyske sydslesvigere på samme måde står helt fremmede overfor dansk sprog og dansk kultur.

Frede: Vi har i vore danske sportsforeninger i Sydslesvig mange unge mennesker, som intet dansk kan, når de melder sig ind hos os. Men de lærer dansk, fordi det jo er danske foreninger, de er blevet medlemmer af – først de ord, som knytter sig til sporten, for alt foregår på dansk, og derfor er de tvunget til at lære sproget. Jeg mener, at alle mennesker, der bor i nærheden af grænsen, både nord og syd for, burde lære begge sprog, danskerne tysk og tyskerne dansk, for så kan de færdes mellem hinanden og snakke med hinanden. Det er virkelig så dejligt for mig, når jeg hører en dansker komme ned og underholde sig med mine kammerater på tysk. Det er så skønt at høre ham brokke sig af på tysk, ligesom det er så skønt, når vi kommer til turneringer i Danmark, at høre mine kammerater, som i tidens løb har lært en del dansk, bruge disse danske gloser, både under kampene, og når de træffer danske piger, som jo ikke kan et kuk tysk. Så brokker de jo løs på dansk, og det er virkelig

så dejligt at se det fremskridt, og hvor hurtigt de kommer i kontakt med hinanden – på det sproglige område, altså. Derfor synes jeg, at de, der bor ved grænsen, næsten er tvunget til at kunne begge sprog, ligesom franskmænd og tyskere nede ved den grænse skal kunne både fransk og tysk for at begå sig mellem hinanden.

Per: Nu har vi jo den fordel, at vi skal lære tysk i skolen, men tyskerne skal ikke lære dansk.

Birte: Jo, de kan vælge mellem engelsk og dansk.

Frede: Det ville være et meget stort fremskridt for samarbejdet mellem dansk og tysk på alle områder, om i hvert fald ungdommen, der bor her ved grænsen, blev tosproget. Sproget er altid hovedproblemet i første omgang.

Claus: Faktisk er hovedparten af de unge, som bor nord for grænsen, tosproget. De starter med tysk i 6. eller 7. klasse og fortsætter skolegangen ud, og dertil kommer så engelsk foruden deres eget danske sprog, så de kan faktisk ganske meget. Men der er det besynderlige, at hvis man kommer syd for grænsen, hvor mange har lært engelsk i skolen, og man hellere vil tale engelsk end tysk med dem, så vil tyskerne ikke tale engelsk. De er meget modvillige overfor det. Jeg har været ude for det mange gange.

Frede: De unge er ikke nær så modvillige som den ældre generation. De har indset, at engelsk er vigtigt. Men vi danske sydslesvigere er opvokset med både dansk og tysk. Vi kan begge sprog fra vi er ganske små.

Claus: Jeg synes, vi har gjort det bedre nord for grænsen end man har gjort det syd for grænsen. Jeg vil ikke sige, at vi ikke yderligere kan udvide den tyske undervisning, men jeg tror, man mangler meget mere syd for grænsen, hvad dansk undervisning angår. Når man møder tyske unge i samme alder, så er det meget sjældent at træffe blot én, der forstår dansk. Den danske undervisning på den tyske side burde udvides ganske væsentligt. Det ville nok hjælpe noget på samarbejdet i grænseegnene, og det er jo her, vi i første omgang vil få gnidningerne.

Arbogens redaktør: Bør kulturgrænsen mellem dansk og tysk slettes eller opretholdes eller forstærkes, efter at den økonomiske grænse bliver gennemhullet med det danske EF-medlemskab?

Per: Jeg tror, at kulturskellet bliver skarpere. Vi kan

vist sammenligne med Færøerne, der jo nok er en del af det danske rige, men deres særlige færøske kultur lever de jo højt på. Den dyrker de, og jeg tror, at vi vil gøre det samme her i grænselandet, bl.a. med den indbyrdes kulturpåvirkning. Vi vil nok kigge lidt mere skeptisk på det, der kommer syd fra. Jeg tror ikke, grænsen vil blive bredere. Den bliver, hvor den er. Det tror jeg helt sikkert.

Claus: Det, der sker, er nok det, at når det handelsmæssige, toldgrænserne, eller meget af det falder væk, så vil vi nok i højere grad lægge mærke til de kulturelle grænser. Jeg tror, man vil gøre mere ud af kulturen. Det bliver den vej, det går. Noget af grænsen falder væk, men det, der bliver tilbage, vil man hæfte sig mere ved.

Per: Jeg har set noget om, at grænsen ikke blot skulle være den røde streg på kortet, men hele området mellem Ejderen og Kongeåen. Den tror jeg ikke på. Det er både uønskeligt og uladsiggørligt.

Birte: Jeg kender den danske kultur, og jeg kender den tyske kultur, men jeg har lidt svært ved at forklare forskellen. Derimod kan jeg meget lettere se forskellen på den kultur, som de har nede i Bayern, og den kultur, som findes i den tyske befolkning i Sydslesvig.

Lis: Hvis de handelsmæssige skel slettes, tror jeg også de kulturelle skel efterhånden vil blive slettet, og det ønsker jeg også.

Per: Det er jo det, der allerede er i gang på forskellige områder. For eksempel kan man jo godt sige, at på musikkens og kunstens felter er skellene forsvundet. Men så begynder man i stedet at dyrke kulturen på lokalt plan, synger på dansk og synger på tysk og synger på engelsk. Jeg kan lige så lidt som Birte forklare forskellen på dansk kultur og tysk kultur, men jeg ved, at den er der. Der er også kulturforskelle fra sønderjyder til nørrejyder. Jeg tror ikke, at kulturskellet mellem dansk og tysk forsvinder, og jeg ønsker det heller ikke, endda tværtimod, men jeg ser meget gerne et samarbejde på et folkeligt plan over grænsen. Der kan vi påvirke hinanden og lære af hinanden rent menneskeligt. Vi kan opnå en hel masse netop ved at vi er forskellige. Hvorfor skulle vi dog stræbe mod at blive ens?

Claus: Jeg kan ikke se nogen grund til, at man ikke skulle forsøge at samarbejde kulturelt over grænsen nu, da vi er kommet i EF og skal samarbejde på andre områder. At man så stadig kan beholde det kulturelle sær-

præg i de forskellige egne, er da helt sikkert, men jeg tror, man vil få mere udbytte ved at samarbejde, og det bliver nok bedre end det, man får ved at isolere sig. Og samtidig har man så det småkulturelle hjemme, amatør-teatrene, de små orkestre og alt det andet, som alle har de! i. Man kan udmærket have et større kulturelt samarbejde over grænsen, uden at det skader det kulturelle danske liv hernede, og få større udbytte af det, og det ønsker jeg også.

Per: Første gang, jeg stiftede bekendtskab med danske i Sydslesvig var på en spejderlejr heroppe. I begyndelsen fattede jeg ikke, hvad det egentlig var for nogle, men efter et par dages forløb gik det op for mig, at der virkelig var tale om danske spejdere og ikke om tyskere, og vi havde det virkelig hyggeligt sammen. Da følte man fællesskabet, og det blev så senere udbygget med, at de kom med på vore ture, og vi var dernede og kigge lidt til dem. Det er sådan noget, der er helt rigtigt.

Arbogens redaktør: Vil det være ønskeligt med et samarbejde over grænsen på den måde, at f.eks. teaterbesøg i Flensborg vil være lige så naturligt for danske nord-slesvigere som teaterbesøg i Sønderjyllandshallen vil være naturligt for sydslesvigere af begge nationaliteter... eller vil det af hensyn til kulturgrænsens opretholdelse ikke være ønskeligt?

Claus: Det ville i høj grad være ønskeligt, men så støder man igen på sprogproblemet. Syd for grænsen kan man altså ikke så meget dansk, som vi heroppe kan tysk. Jeg synes, det ville være dejligt, hvis man kunne arrangere det på den måde, for det ville man få udbytte af, begge parter.

Per: Det ville være ønskeligt, især hvis der så kunne opstå en vis konkurrence. Det er aldrig skadeligt. Men jeg kunne nu altså også godt tænke mig, at den øvrige del af landet fik del i det. Jeg tror ikke, der er mange udenfor Sønderjylland, der forstår de problemer, vi til daglig går og kæmper med hernede. Det er svært at forklare, hvad disse problemer består i, men ligesom københavnernes holder på det danske i forholdet til svenskerne – det er næsten blevet et folkeslogan, at nu skal vi til at tæve dem igen, i fodboldkampe –, sådan er det faktisk hernede med os og tyskerne, men det bliver ligesom sat lidt i skyggen, fordi København har en så central placering i det danske samfund. Men jeg tror ikke, at kultur er noget, man sådan skal planlægge og sige, at sådan og

sådan vil man gerne have det i fremtiden. Det er noget, der skal komme impulsivt, opstå lidt efter lidt. Det tror jeg er frugtbarere.

Universitetet i grænsebyen

Også sidste afsnit af rundbordssamtalen var inspireret af en passus i Birte Jannsens betragtninger; hendes ønske om et tosproget dansk-tysk universitet i Flensborg.

Lis: Selvom der kom et dansk-tysk universitet i Flensborg tror jeg, at man alligevel ville gå på universitetet i Danmark. Jeg tror ikke, man ville tage over grænsen for at komme på universitetet.

Frede: Jeg tvivler på, at dansk ville få tilstrækkelig indflydelse, hvis der kom et sådant universitet, selvom jeg ville håbe det, og naturligvis ville det tvinge de unge tyskere, der gik på et sådant universitet, til at lære dansk og sætte sig ind i danske forhold, men jeg tror, at miljøet i Flensborg i sig selv ville give en tysk påvirkning.

Per: Her har vi igen et sted, hvor Sønderjylland er blevet sat til side. Når man taler om et sønderjysk universitet, så lægger man det i Esbjerg, altså sådan i udkanten af det hele. Det kan man godt blive lidt forbitret over. Der er basis for et universitet i Sønderjylland, så hvorfor skulle man absolut lægge det i Esbjerg. Når man går på et seminarium eller en skole hernede, hvor man kun er sønderjyder, er det, som om det hele går bedre.

Frede: Det tror jeg nu ikke er rigtigt. Jeg tror, man får mere ud af at lære andre at kende end blot omgås dem, man færdes sammen med til hverdag. Man kan da danne lige så gode forhold med ikke-sønderjyder som med sønderjyder.

Per: Kender du ikke dette: »Hjem, kære hjem!«?

Frede: Nej, så meget hjemstavnsforbunden er jeg nu ikke. Jeg tror ikke, det fortner ens udvikling kun at gå sammen med sønderjyder. Det er godt, når man kommer sammen med unge fra andre egne.

Claus: Hvis man oprettede et sådant universitet, ville det vel nok være godt, om man kunne få halvt danske og halvt tyske studerende for at fremme det samarbejde, som skulle være grundlaget for universitetet.

Frede: I princippet er det en fantastisk god idé for at skabe et venskab mellem de danske unge og de tyske unge, og også for forholdet mellem staterne Danmark og Tyskland ville det være et stort fremskridt, men jeg er altså fremdeles bange for, at det ville få for stærk tysk indflydelse, når det ligger i Flensborg.

Lis: Jeg tror blot studenterne vil blive delt i to grupper, som står overfor hinanden, de tyske studerende og de danske studerende.

Frede: Det kan da godt være, at vi er for ængstelige og for kortsynede, og at det ville gå glimrende. Det kan da sagtens være. Måske vil de, som Lis mener, dele sig i to grupper i starten, men jeg tror, de helt automatisk vil komme i berøring med hinanden, og så tror jeg ikke længere, det vil blive til to grupper. Så blander de sig, efterhånden som de kan de to sprog. Og kæresteforhold har man jo også på et universitet. Det er jo også en form for blanding, og her tror jeg ikke, man vil spørge om sprog eller nationalitet.

Per: Hvis det overhovedet skal kunne realiseres, tror jeg universitetet må ligge på et ingenmands-område, som hverken er tysk eller dansk, sådan som Flensborg-bevægelsens mening engang var, så kunne det måske lade sig gøre, men ellers vil universitetets placering være afgørende for, om den ene eller den anden nationalitet blev den toneangivende. Og som Flensborg nu er, ville det blive tyskerne.

Frede: Jeg ved det ikke, men jeg er også bange for det.

Per: Så kan jeg også sige, at jeg er bange for det. Og så vil det betyde, at de danske, som kommer dertil, vil føle sig misbehandlede.

Claus: Ligesom når du kommer til Århus og studerer. Så føler I sønderjyder jer dårligt tilpas og slutter jer sammen.

Per: Ja, det gør man rent automatisk... selvom man også får gode venner udenfor den sønderjyske kreds.

GRÆNSELANDS- ARBEJDET OG DE EUROPÆISKE PERSPEKTIVER

Grænseforeningens sendemandsmøde 1972 fandt sted i Aalborg den 28. oktober og havde samlet næsten 250 deltagere med gæster fra Sydslesvig og Danmark.

På dagsordenen stod valg af formand, idet kreditforeningsdirektør E. Haunstrup Clemmensen havde meddelt, at han ikke ønskede genvalg.

Til formand valgtes fhv. kirkeminister, højskoleforstander Arne Fog Pedersen, Rødning.

I sin årsberetning udtalte E. Haunstrup Clemmensen bl. a. flg.:

Vi står efter alt at dømme midt i en fornyelsesproces i grænselandet og dermed også i grænsearbejdet. Jeg sagde med vilje midt i og ikke ved begyndelsen til. I lidt mere end et årti er der sket så meget i grænselandet, der tilsyneladende kan vende op og ned på tilvante begreber og forestillinger, at ingen generation måske har oplevet noget tilsvarende. Det danske er ikke blot blevet accepteret, men også respekteret, ja næsten noget attråværdigt i vor traditionelle nationale mod-

parts vurdering. Dansk og tysk, danske og tyske mødes på lige fod. Grænseproblemet er afpolitiseret. Der er, som om det virkelig er lykkedes at komme et forureningsproblem til livs – hvis man tør bruge et sådant udtryk til at beskrive situationen. Luften er ved at være fri og klar efter århundreders dårlig luft. Og så kan alle ånde lettet op – også i den forstand, at hver eneste grænsebo frit og åbent og uanfægtet kan vise, hvor han står nationalt set.

For uanset dette tiårs udvikling, så er man jo da stadig dansk eller tysk eller frisisk i vort grænseland. Ingen er formentlig blevet mere eller mindre af det ene eller det andet ved at leve i fri luft.

Og netop derfor ville jeg gerne understrege, at Danmarks optagelse i de europæiske fællesskaber ikke har igangsat en ny national udvikling – den stod vi allerede midt i.

De nye strømninger må naturligvis også berøre Grænseforeningen og dens arbejde. Fra vistnok alle organisationer ved vi, at det ikke alene er et generationsskifte, men også en ændring i samfundsstrukturen og menneskets daglige livsmønster, der griber ind i foreningstilværelsen, sådan som den har udviklet sig gennem et århundrede her i landet, udsprunget af kulturelle, religiøse, sociale og politiske rørelser. Nye tider, nye skikke siger man. Men man siger også: Skik følge eller land fly. Sagt på anden måde: Hvis ikke man følger med tiden, kan man ligeså godt opgive.

Og det sidste, man kan og skal gøre i et grænselandsarbejde, er at opgive.

Det kan virkelig skuffe mig – min forholdsvis optimistiske natur til trods – når folk, der er og måske endda længe har været medlem i

Grænseforeningen, mener, at de nu kan opgive deres medlemsskab, fordi udviklingen i grænselandet går, som den har gjort i en halv snes år. De kender slet ikke grænselandsproblematikkens længdemål! Vel heller ikke dens rummål.

Mennesker vil blive ved at leve i vort grænseland på begge sider af den grænsestreg, der blev trukket i 1920, og som end ikke Danmarks medlemsskab af EF kan udslette. Og de vil blive ved med at være danske, tyske eller frisiske. Ingen i hele Danmark kan være uberørt af eller ligeglad med hvem, der er hvad. Grænselandet er stadig et spændingens land i den forstand, at grænselandsmennesket skal vælge sit nationale ståsted. Det er et valg, som intet nok så samarbejdende Europa kan fritage ham eller hende for. Men et godt europæisk samarbejdsklima kan gøre det lettere at træffe valget frit og åbent.

Vi ser da også i Sydslesvig, hvordan dansk liv trives vel under de nye forhold. Ikke mindst de voksende skole- og bibliotekstal er vidnesbyrd herom. Tilgangen af 763 nye elever i de danske skoler ligger både absolut og relativt over gennemsnittet af skoletilmeldelser i området i almindelighed. I alt er det danske skole-tal nu oppe på 5.520, en fremgang på 453 i forhold til opgørelsen sidste år. Men der er i det hele taget glædelige tal at pege på i de danske kulturaktiviteter i Sydslesvig. Der er vækst-klima for det danske i bred forstand i disse års Sydslesvig, i netop det område, der i dag er det egentlige grænselandsområde.

Det er noget, vi kan glæde os over, men også noget vi skal opmuntre. Det er en af Grænseforeningens opgaver at gøre det både praktisk og moralsk. Når vi kommer til regn-

skabsgennemgangen, vil man se og høre, hvordan Grænseforeningen på en række områder har kunnet yde sit finansielle bidrag, der i det sidste regnskabsår beløber sig til op imod 2 millioner kroner, når vi – som vi selvfølgelig skal – medtager det landbrugsfaglige arbejde, en række legatydelser og afslutningen af den store opgave, der hed Ungdomskollegiet, som vi netop for nu et år siden kunne aflevere på det danske folks vegne til Dansk Skoleforening for Sydslesvig som en af de største opgaver, Grænseforeningen nogensinde har løst.

Må jeg her tilføje, at Grænseforeningen ikke er gået igang med en ny opgave i Sydslesvig af denne størrelsesorden. Vi skal dog, og også her sammen med staten og forhåbentlig andre virke med til at klare to så betydningsfulde byggeopgavers finansielle løsning som omdannelsen af Husumhus til et vestkystens danske kulturcentrum og rejsningen af et Foreningernes Hus i Flensborgs østlige udvidelsesområde, Engelsby, hvor der begyndes med de anlæg, der mest skal tjene ungdomsarbejdet. Og så fortsætter vi naturligvis støtten til det almindelige kulturarbejde, det landbrugsfaglige arbejde og andre arbejdsområder.

Fra Grænseforeningens side har vi i det forløbne år søgt at lægge en linje i vort grænsearbejde, når det drejer sig om opgaverne i Sydslesvig. Lige siden Grænseforeningens stiftelse har foreningen været direkte med i adskillige opgaver i Sydslesvig. Jeg tænker bl.a. på først Flensborghus og senere Slesvig-hus med bygninger og hoteldrift – andre opgaver som visse skoleforhold er overgået til Dansk Skoleforening for Sydslesvig allerede for år tilbage. Vi anser det for naturligt, ret og

rimeligt, at sydslesvigerne selv mere og mere overtager de opgaver, der her har været tale om, gennem de organisationer eller institutioner, der kan komme på tale i den forbindelse. En afvikling kan i nogle tilfælde være forbundet med en række praktiske vanskeligheder, men dem er vi mere eller mindre ved at have klaret. I al fald er kursen lagt, og jeg tror, det er en rigtig kurs. Måske den også i større omfang burde gælde for andre arbejdsområder. Jeg vil dog gerne slå fast, at der ikke har været tale om et fjernstyringssystem, men også slå fast, at tiden må være inde til, at sydslesvigerne selv tager hånd i hanke med henblik på de mange og stærkt varierede opgaver og funktioner, det samlede danske arbejde i Sydslesvig omfatter. Det kræver ganske givet et udbygget samarbejde mellem organisationer og institutioner i Sydslesvig, mere end vi kender det i dag. Dannelsen af Det sydslesvigske Samråd er et skridt – men efter min opfattelse også kun et skridt – i den rigtige retning. Samrådet skal have tid til at finde sine egne ben, tid til at finde en formel for et udvidet samarbejde. Det er mit indtryk, at man fra alle sider også er indstillet herpå og ikke på at slå sig til tåls med det, der nu er skabt som fællesorgan.

Jeg tror også, at det for Grænseforeningen vil have en væsentlig betydning, at man i Sydslesvig finder frem til snævrere samarbejde. Jeg tror det, fordi både sydslesvigerne og vi i fællesskab skal tage vare på den sag, den opgave, der hedder dansk grænselandsarbejde. Og der er en række praktiske opgaver, som er velegnet til at løses gennem et samarbejde over grænsen. Jeg tænker ikke mindst på en koordineret udbygning af oplysningsarbejdet

om grænselandet. Her ligger der store opgaver af lige interesse for sydslesvigerne og os.

Der er måske en og anden, der vil mene, at Danmarks medlemskab af EF fra den 1. januar 1973, vil udløse en ny situation i og for grænselandet. Jeg vil gerne for mit eget vedkommende sige, at jeg anser det for rigtigt, at Grænseforeningen ikke på nogen måde tog stilling i fællesmarkedsdebatten. I Grænseforeningen har der og er der fortsat plads og arbejdsopgaver for alle uanset opfattelser. Opgaverne er de samme for Grænseforeningen som for det danske arbejde i Sydslesvig. Jeg kan ikke forestille mig, at der er sket eller vil ske ændringer heri. Jeg ved ikke, hvori sådanne ændringer skulle bestå, eller hvad der skulle føre til dem. Vi er alle og vi forbliver alle lige så danske, som vi altid har været. Vor interesse i grænselandets nationale situation er lige så aktuel og lige så betydningsfuld, som den altid har været.

Der er jo ikke noget nyt i Danmarks europæiske bevidsthed eller indstilling, ikke noget afgørende nyt i vore europæiske perspektiver for et samarbejde, der blev inspireret af Winston Churchill allerede i 1946 med det formål at skabe demokratisk sikkerhed, fred og fremgang for de europæiske nationer, der i århundreder har bekriget hinanden til gensidig skade. Allerede for en snes år siden fremhævede den daværende formand for Grænseforeningen, den internationalt erfarne og vidtskuende fhv. præsident Holger Andersen det europæiske perspektiv også i vort grænselands forhold. Holger Andersen gjorde det gang på gang og gjorde det ud fra både internationale og nationale erfaringer, der ikke

mindst byggede på hans dybe indsigt og personlige engagement i sønderjydske forhold.

Ved Holger Andersens død brugte den fungerende formand dommer F. Juhl i sine mindeord nogle verslinjer, der kunne samle Holger Andersens opfattelse og som også jeg gerne vil gøre til mine, fordi de rummer en stor sandhed for os alle i dag med henblik på vor danske fremtid:

Hjemstavn og verdens-port
lær os at råde stort
så rig en arv.

GRÆNSE- FORENINGENS VIRKSOMHED

Organisationsudvalget kunne oplyse, at Grænseforeningens medlemstal nu er 102.500 fordelt i 248 enkeltforeninger. Der har været tale om forskellige foreningssammenlægninger som led i den organisatoriske rationalisering, der bl.a. skyldes vanskelige vilkår for foreningsliv, herunder dannelse af foreningsbestyrelser og opretholdelse af et tillidsmandssystem. Dette er også baggrunden for den etablerede EDB-service, der i øjeblikket omfatter ca. 30.000 medlemmer, men som stadig

udbygges. Ad denne vej er det lykkedes at fastholde en del medlemmer i foreningssvage områder. Medlemskontingentet anses af udvalget for alt for lavt i mange foreninger og ikke svarende til det almindelige prisniveau. Man arbejder med planer om øget medlemshvervning, fornyelse af fadderskabsarbejdet, kursusvirksomhed, styrkelse af amtsorganisationerne og en bedre kontaktmulighed til de enkelte medlemmer f.eks. i form af et medlemsblad.

Oplysningsudvalget berettede om undersøgelsen af folkeskolens historiebøger m.h.t. behandlingen af sønderjydske forhold og om arbejdet med til undervisningsbrug at få udgivet kildemateriale. Ligeledes med henblik på skoleungdommen har man medvirket til en kommende serie om lejrskolemuligheder i Sønderjylland, nord som syd for grænsen. Med videre perspektiv er en ny udgave af turistpjecen »Kend landet syd for grænsen« udkommet, ligesom man har fremstillet nogle brochurer til turistbrug bl.a. for rejsebureauer og foreninger. Der er udgået en henvendelse til højskolerne om at optage grænselandsproblemer i undervisning og kursusvirksomhed. Iøvrigt arbejder man med udgivelse af en talerliste samt en liste over filmmateriale. I amtsorganisationerne har man flere steder gennemført kursus med organisatoriske og orienterende emner. Med Foreningen Norden er drøftet et snævrere samarbejde for at skaffe grænselandsoplysning til alle de nordiske lande. Endelig har man med organisationer og institutioner i Sydslesvig optaget kontakt for at søge skabt et koordineret informationsarbejde. Årbogen 1972 om Grænselandet og Europa udkom i 55.000 eksemplarer.

Dybbøldagsudvalget oplyste, at Dybbøldagen 1971 havde indbragt 413.500 kr. Gennem alle indsamlingsårene har Dybbøldagen samlet omkring 18 millioner kr. ind til grænselandsarbejdet.

Lotteriudvalget gjorde rede for Det sønderjydske Lotteri 1971, der havde givet et overskud på 403.000 kr., der var anvendt til Det lille Teater i Flensborg, Husumhus, Flensborg-hus, FDF hytter, Rømø Vandrehjem og foreningernes fadderskabsarbejde.

Landbrugsudvalget omtalte konsulenttjenesten i Sydslesvig for de 7 landboforeningsområder med ialt 5 konsulenter. Der er også gennemført en række planteavlfsforsøg og udført en rådgivning med hensyn til ny- og ombygning af landbrugsejendomme.

Røhsmindeudvalget kunne meddele, at gården Røhsminde's drift er forbedret og dette år har kunnet udvise overskud. Omsætningen har været DM 326.000. Mange landmænd fra begge sider grænsen har besøgt gården.

Sønderjydske Foreningers Fællesråd oplyste, at man også i dette år har gennemført en række week-end ture til Sydslesvig på amtsbasis for dels at orientere og dels skabe kontakt.

Regnskabet 1971-1972

Regnskabet balancerede med 12.708.829,04 kr. og viste et driftsunderskud på 42.792,93 kr. Til arbejdet i grænselandet er der anvendt næsten 2 millioner kr. af Grænseforeningens egne midler, og Grænseforeningen har formidlet godt 10,6 millioner kr. dansk statsstøtte til Sydslesvigsk Forening, Sydslesvigs danske Ungdomsforening, Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig og det landbrugsfaglig arbejde.

Grænseforeningens egne midler er anvendt til kulturelle formål i samme retning samt til sydslesvigske børns ferieophold i Danmark, en række uddannelseslegater og faglige formål samt en begrænset støtte til formål i Nordslesvig. Til organisations- og oplysningsarbejde i Danmark er der anvendt godt 375.000 kr.

Grænseforeningen med sine 102.500 medlemmer i de tilsluttede 248 enkeltforeninger er landets største folkelige, frivillige organisation. I dens ledelse sidder repræsentanter ikke blot for de tilsluttede foreninger, men også for forskellige politiske, kulturelle og andre samfundsgrupper.

Grænseforeningens formål er at virke til støtte for danske interesser i Sønderjylland, særligt syd for grænsen.

Grænseforeningens formand er fhv. kirkeminister, forstander Arne Fog Pedersen, Rødding.

Næstformænd: Landsretssagfører Knud Frederiksen, København – rektor R. Stig Hansen, Kalundborg.

Adresser

Grænseforeningen, Peder Skramsgade 5, 1054 København K – telefon (01) 11 30 63 – giro 1849.

Dybbøldagen, samme adresse – telefon (01) 11 07 40 – giro 1715.

Det sønderjydske Lotteri, samme adresse – telefon (01) 11 71 63 – giro 717.

Komiteen for slesvigske Børns Ferierejser, samme adresse – telefon (01) 11 71 68.

Kontorchef: cand. jur. O. M. Olesen – Landssekretær: Fr. Rudbeck, Karseløkken 9, 5800 Nyborg – telefon (09) 31 06 28.

Grænseforeningens kontor er gerne til rådighed med oplysninger om grænselandet, herunder film, foredrag og turarrangementer.

